

~~17~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.
VITEBERG.

17-59.

SIGNAT. MDCCCLXIII

DISQVISITIO PHILOSOPHICA
CONTRA
SCEPTICORVM PRAETEXTVM
A DISSENSIONIBVS ERVDITORVM

SECTIO PRIOR

QVAM

AMPLISS. PHILOS. ORDINIS CONSENSV

AD DISPVTANDVM PROPONIT

PRAESES

CHRISTIANVS FRIDERICVS SCHEIBNER

PHILOS. ET LL. AA. MAG.

D. SEPT. A. R. S. MDCCLXV

RESPONDENTE

CAROLO CHRISTIANO CLAVSNITZERO

SCHIRMITIENS. MISN. S. S. THEOL. CVLT.

WITTEBERGAE
LITTERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRII.

DISPOSITIO PHILOSOPHICA

CONTRA

SCEPTICORVM PRAXITVM

A DISSERTATIONIBVS FRATRIORVM

SCOTTI FRIOR

QVAE

AMISSIS FINIBVS ORDINIS CONSENSV

AD DISSENTIAM PROPONIT

FRANCO

CHRISTIANVS FRIDERICVS SCHEIBNER

PHILOSOPHUS ET L. A. D. M. D. C. C. C. C.

IN VITA A. D. M. D. C. C. C. C.

RESPONDENTE

CAROLO CHRISTIANO CLAVSNERO

PHILOSOPHO ET L. A. D. M. D. C. C. C. C.

WITTEBERGAE

IN VITA A. D. M. D. C. C. C. C.

DISQUISITIO PHILOSOPHICA

CONTRA

SCEPTICORVM PRAETEXTVM

DISSENSIONIBVS ERVDITORVM

SECTIO PRIOR

§. I.

Noxia scepticismi renascentis.

Nulla hodie pestis nocentior est, nulla latius grassatur, tum contra intelligentiae, cum voluntatis humanae rectam culturam, et sigillatim contra bonas artes, contra probos mores, contraque veram religionem, quam Scepticismus, seu Pyrrhonismus praeu. Orta olim huius mali contagio a sapientibus et eruditis, superiore et hoc saeculo ipsum vulgus et turbam illiteratam inuasit, et tot millia hominum corripuit, vt multitudo aegrorum remediorum copiam superare videatur.

A 2

§. 2.

§. 2.

Discrimen scepticismi laudandi et prauī.

Est quidem semperque fuit laudanda quaedam scepsis, seu assensus sustentatio, sapientissimorum hominum propria, tam apud veteres, quam recentiores, qua, de rebus obscuris, incomptis, aut sine idonea ratione assumtis, initium ipsa dubitatione facientes verum solertius discutimus, et deficientibus argumentis ex dubiis atque incertis nullas admittimus conclusiones. Sed de hac nihil hic nobis negotii erit.

§. 3.

Ortus scepticismi veteris et scriptores.

Vitiosa haec scepsis originem iam traxit, a vetustissimis Graecorum Philosophis Sophistisque, atque his inde in varias sectas distractis: ut copiosissime exponunt, IOH. GERH. VOSSIVS *de sectis philosophorum*, DAN. GEORG. MORHOFIVS *in Polyhistoro*, GEORG. FASCHIVS *de variis modis moralia tradendi*, IOH. IONSVS *de Script. Hist. Philos.*, PETR. DAN. HVETIVS *de imbecillitate intellectus humani*, THOM. STANLEYVS *in Hist. Philos.*, et qui omnium diligentiam vicit, IACOBVS BRVCKERVS in stupendo opere *Hist. Philos. critic.* Alios, qui id, vel ex instituto, vel per occasionem saltem, egerunt, consulto praetermittimus.

§. 4.

Scepticismus renatus.

Sed reducta est hodie a multis, varias primum ob causas; donec mox homines ignaui, impii, et licentiam scelerum quaerentes in haec castra confugerunt, ut suam malitiam defenderent. FRANCISC. SANCHEZ, qui edito A. C. 1581. Lugduni libro, cui titulus, *de multum nobili et primum vniuersali scientia, quod nihil scitur*, serio primus id egit, ut crassam Sceptisā omnibus disciplinis conuellendis adhi-

adhiberet, sententiis Pyrrhonicorum saepe etiam parum accommodate, aut ex horum mente, abusus. Sunt tamen, qui excusare hunc contentur, quasi callide et recte philosophandi libertatem contra tyrannidem scholasticorum et theologorum asserere hoc modo voluerit. (v. Buddei Anal. Philos. p. 211.) FRANCIS. LA MOTHE LE VAYER variis in opusculis non aliud saxum voluit; qui etiam religionis specimen conciliare suis conatibus voluit, quando in *comm. de virtute paganorum Op. Vol. V. p. 229.* scribit: *Je trouve, que la sceptique n'est pas d'un petit usage a une ame Chretienne, quand elle lui fait perdre toutes ces opinions magistrales, que Saint Paul deteste si fort.* Sed quantum haec ratio valeat, alii viderint: quum ipsius VAYERII opiniones variae Fanaticis admodum faueant. HVETIVS, in libro citato, causam potissimum suae ecclesiae, quae auctoritate magis, quam rationibus, sua dogmata persuadere cupit, iuuare voluisse censetur, vt Pyrrhonismi commendatione aduersariorum argumenta eo facilius eludi possent. BAYLIVM vero, qui omnes neruos pro reuocando in vsum Pyrrhonismo intendit, non vacare culpa, quod fundamenta religionis passim subruere conatus sit, CROUSAZ, PFAFFIVS, et nuper egregie celeberr. FORMEX in libro, quem *triumphum euidendiae* inscripsit, ostenderunt. Plures asotiae patroni, a scepticismo sua arma sumentes, quod satis constat, euulgatis scurrilibus libellis, quibus plebeculam rudem vitiorum illecebris, quasi retibus, decipiunt, et ad societatem suarum turpitudinum pertrahunt, effecerunt, vt non litterati solum ex dubitandi de omnibus arte, gloriolam quaerant; sed iam milites quoque, mercatores, opifices, tonfores, tabernarii, et foemellae, elegantiam affectantes, garrire more Pyrrhonicorum incipiant.

S. 5.

Causae hodierni scepticismi aliquor. 1) Impietas.

Habet autem haec noxia dubitationibus indulgendi, et nihil pro certo habendi, consuetudo, pro vario temporum genio, varias etiam causas. Nostra aetate, cum multae sint, quae homines ad hoc lubri-

cum inducunt, aliquot saltem, tanquam apertiores, attingere est animus. Prima erit ex his impietas et religionis odium. Impietatem vero videmus vbique regnare, tot vitis et morum corruptionibus inueneratis, quibus nemo impunitatem sperare potest, si saltem Deum crediderit. Quia autem religio Christiana seuerè haec prohibet, et non poenas modo, sed aeterna quoque et ineffabilia supplicia his minatur, libertati eam suae et felicitati, quam vnicam credunt, obstare putant, et amore licentiae, cui adfuerunt obsequi, illam vt auersentur, impelluntur. Hinc gaudent, quoties se auctores quosdam et duces nactos credunt, quorum opera ab his terroribus et conscientiae suae stimulis liberentur, si religio incerta facta fuerit. Quod autem vel famae suae interessè putant, ne conatus hic prauitati eorum adscribatur, ratione ad hoc esse adducti videri volunt, ad omnium aetatum exempla et auctoritates subtilissimorum scepticorum prouocant, et socios, quoscumque possunt, adsciscere sibi student. Nè tamen inhonesti aut perniciosi ciues habeantur, in societate hominum et ciuili, leges, consuetudines, et instituta humana obseruant, et ex praescripto rationis se viuere aiunt. Imitantur quidem haec in re, quantum ad speciem attinet, veteres scepticos; re ipsa autem intentio horum alio spectat. Illi veteres enim haec sequebantur ex animo, quia ad felicitatem conducere hoc existimabant; sicuti etiam litteras colere et sapientiae ea de causa operam dare solebant (SEXT. EMP. *Pyrrhon. Hypotyp. l. I. c. XI. f. 23. 24. c. XXXIV. f. 237.*) Nostri noui Pyrrhones metu, coactione, et simulatione, hoc faciunt, ne execrables omnibus fiant, si nimis aperte intima mentis prodant. Non enim vt illi, Deum colunt, et quidem vt ens perfectissimum, et aliis philosophis melius et integrius de eo sentientes. (v. SEXT. *Pyrrhon. Hypotyp. l. III. c. I. toto et aduers. Physic. l. I. f. 13-14.*) Immo sublato Deo, nullam religionem, nullam iustitiam, nullam virtutem, nullam sapientiam, quas tamen utilissimas et necessarias ad hominura felicitatem esse docebant, relinquere ostendebant. (v. SEXT. *EMP. aduers. Phys. l. I. f. 49. f. 123 seq. cf. FABRICTI Syllab. Script. de veris. Rel. Christ. c. XXIII.*)

§. 6.

2) *Ignauia cum ignorantia coniuncta.*

Altera causa, quae hos homines temere et leuiter dubitare facit non minus frequens est, ignauia cum ignorantia coniuncta. Cum enim veritas multis in rebus sine magno labore satis exacte inquiri nequeat, multaque ex vulgi persuasionibus, temerariis iudiciis, sensuum et affectuum fallaciis, ambiguitatibus et obscuritate rerum et verborum, eius euidentiae obstant, hi tantas molestias fugere malunt, quam studium intendere. Itaque arripiunt, quod suae inertiae commodum et suae pravae voluntati blandum tam infani doctores, qui diuinam et humanam sapientiam cauillantur, offerunt. Et quia vident magnum nomen quosdam inde esse consecutos, quod argutis Scepticis petulantius grauiorum disciplinarum magistros exagiterant, nomen suum inter eos profiteri non metuunt; immo eruditionis et elegantiae hinc laudem sperant. Nam ut de sola religione dicamus, quam, ut conuellant, omnes machinas adhibent, quam, rudes et inanes et necessariis subsidiis destituti sint, qui eam impugnant, satis apparet. Nunquam eam sine affectibus et plene cognoscere, ex ipsis sacris litteris et ab idoneis doctoribus, tentarunt. Non cognitionem linguarum Hebraeae et Graecae, non antiquitatum Iudaicarum et ecclesiasticarum, sibi compararunt. Ne morum quidem disciplinae praecepta vlla seuera et solida acceperunt. Et tamen examini suo res tam sublimes subicere audent: quin, si verum amamus, ne examine quidem, sed irridere et scommatibus excipere solent. Ideo non capita integra doctrinae, quae illibata proponuntur, attingunt; sed loca quaedam perperam conuersa, ritus quosdam minus intellectos, miraculorum circumstantias, et controuersiarum paradoxa quaedam aucupantur, ut praetextum ex huiusmodi arreptis particulis calumniae adipiscantur. Sed in hoc quoque rursus valde dissimiles veterum Scepticorum sunt, qui, tametsi omnium aliarum sectarum dogmata arguebant, non tamen ex ignorantia et imperitia id faciebant; sed quia demonstrationes perfectas et euidentes desiderabant. Artes enim tunc nondum tam nobilibus inuentis ad certum et liqui-

dum

dum perductae erant, quam hodie sunt pleraeque. Quam bene autem omnium Philosophorum systemata et dogmata Pyrrhonii caluerint, satis e SEXTO EMPIRICO discimus, cuius libri verus promus condus antiquitatis philosophicae haberi possunt.

§. 7.

3) *Aemulatio et inuidia.*

Est etiam inter causas hodierni Pyrrhonismi numeranda inuidia, eaque duplex politica et litteraria. Illa est varia. Theologis inuideri solet ob auctoritatem, qua in republica valent et efficiunt, ne sceleribus publice impunitas concedatur. Hinc sibi qui metuunt tacite, vltionem a cauillatione doctrinae illorum meditantur, quod scepsos ope plerumque tentant; quod exempla VOLTAIRII, PASSERANI RADICATI, et EDELMANNI docere possunt. Opes etiam et dignitates, quae piis et doctrina, vita, et meritum magnitudine conspicuis conferuntur, quosdam stimulant, vt ob liuorem his bella moueant; qua intemperie plerosque Angliae Pyrrhonicos irreligiosos agitari constat. Sed inter litteratos ex aemulatione inuidia oritur, et hinc rixandi studium, quo qui eos, quos redarguere conantur, vexare constituunt, semper ambigua quaedam quaerunt, quibus incerta et dubia quaeuis facere queant. Hunc certe ortum totam olim Scepticorum sectam habuisse, longa probatione non eget apud eos, qui SEXTVM EMPIRICVM legerunt, et istam contra dogmaticos, etiam academicos, quibuscum tamen maxima ex parte ipsi conueniebat, acerbiter obseruarunt. (*v. SEXTO EMPIRICO Pyrrhon. Hypotyp. l. I. c. XXXIII. ORIG. Philosophum. P. 4. p. 154. HVET de la foibl. de l'esprit humain. l. I. c. XIV.*) Nec aliud in BAYLIO potius notari, docet FORMEX. (*v. le Triomphe de l'evidence. P. III. Sect. I. §. VIII. p. 9.*)

§. 8.

Practextus scepticismi recentioris a dissenfionibus eruditorum.

Possent plurimae adhuc causae adferri, nisi id ab hoc instituto alienum esset. Quam ob rem id potius agendum erit, vt ad argumentum

gumentum huius commentationes paullo propius accedam, et praetextum, quo saepissime ad speciem vtuntur Sceptici considerem. Veteres iam huius sectae focii, vt haberent fontes veluti quosdam dubitationum perpetuos, tropos sibi, seu modos numero decem της εποχης, seu cohibendae assensionis, excogitauerant, vt ex his tanquam topicis, vt alias vocantur, semper in promptu haberent, quod certi et veri euidetiae opponerent. Enumerat et explicat hos SEXTVS EMPIRICVS. (l. l. Pyrrh. Hypotyp. c. XIV.) Posteriores vero his ex eadem haeresi quinque alios inuenerunt, in quibus primus fuit αιπο της διαφωνας, seu a dissensione dogmaticorum circa vnamquamque rem. (v. SEX. EMPYR. Pyrrh. Hypotyp. l. I. c. XV. §. 164.) Huic BAYLIUS (v. ei. Dict. Critic. Tom. III. art. Pomponace not. f.) tantum tribuit, vt inde argumentum ducere pro suis fluctuationibus potius, quam modestis dubitationibus, vt celeberr. FORMEY praeclare post CROVSATVM ostendit, non dubitauerit. Verba sunt: *Les grands Genies ne sont pas d'accord entr'eux; Or les uns ou les autres de ses grands Genies se trompent; ainsi quelque parti que j'embrasse, je cours risque de me tromper.* H. e. Magna ingenia inter se ipsi non conueniunt; iam vero, aut hi, aut illi horum magnorum ingeniorum falluntur: Ergo quamcunque partem amplexus fuero, periculum incurro, ne fallar. Toto etiam in opere suo ad hunc tropum, seu strophem potius, tanquam ad sacram ancoram confugit, quoties aliquid dubium facere conatus est, vt primum aliquos inquireret, qui dissentirent; quod praeclare CROVSATZ et FORMEY probant. Sed longe aliter quam veteres illi Pyrrhoni fecerant, vsum ipsum hac dubitandi ansa fuisse, non est difficile demonstratu. Ex eius sententia pleraque ad praecipua quaedam auctoritatum reduci necesse foret, si haec concludendi ratio valere posset. Vt taceamus, quanta fallacia ex ambiguis verbis in hoc argumentandi modo insit.

§. II.

Diuersitas sententiae veterum Scepticorum et BAYLIANA de dubitandi causis ob dissensiones sapientum.

Veteres autem Sceptici, ab istiusmodi dissensionibus incertas res facere conabantur, quia is, qui ab alterutra partium staret, iudex ef-

se non possit, quia ipse esset pars controuersiae, atque ita in sua causa iudicare non debeat, utpote suspectus. (V. SEXT. EMPIR. Pyrrh. Hypotyp. l. I. c. XIV. §. 29. 30. 38. 112. c. XV. §. 165.) Quod ipsum, quam infirmum sit, satis apparet. Sit enim utcumque suspectus, qui aliquid iudicat, verum et certum in rebus non eius iudicio stabit; sed eo, quod in iudicando se secutum esse probare poterit. Et tamen adeo hoc obtentu abutebantur, ut a talibus sententiarum diuortis ad *isodivertia* argumentorum rem deduci existimarent; (V. SEXT. EMPIR. *aduers. Phys.* l. I. §. 59. sq.) quum potius, ubi frontibus aduersis eae pugnant, aut utramque falsam ideoque nullius ponderis, aut ex principio repugnantiae vnā veram, alteramque necessario nihil, colligere oportuisset. Sed BAYLII ratio ab illis multum abit, qua fere omnia ad formidinem auctoritatis aliorum reuocantur. Quum autem hoc suum effatum, cui se valde addictum fuisse omnibus in scriptis passim ostendit, ut praesertim FORMEY, V. CL. probauit, in syllogismi prope forma extulerit, operae pretium erit, eius ambigua et lubrica verba expendere, ut pateat, qualis demum haec sit consecutio.

§. 10.

BAYLII paralogismi.

Iam enim primum illud, *magna ingenia inter se non consentiunt*, quam vagum vanumque? Quaerimus enim, omniane magna ingenia, an pauca, non consentiant? Ut enim aliquid saltem ad speciem conficeretur, oporteret profecto de omnium magnorum ingeniorum sensu constare; quod BAYLIUS nuppiam probare potuit. Deinde, quae sunt *magna ingenia*? Num, quae BAYLIO talia esse placet? IOSEPHVS SCALIGER, linguae Gallicae bene gnarus, EVIL. POSTELVM magnum ingenium, sed stultum, iere vocauit; quorum utrumque bene in eum conuenit. CARDANVS erat magnum ingenium, confessione omnium et ipsius SCALIGERI patris; quum tamen bene longa historia de nugis eius conscribi posset. Porro illud, *illi vel illi falluntur*? Animo fallantur utriusque profusus; quid hoc ad eos, qui verum

ex certis notis, non ex opinionibus maiorum ingeniorum, quaerent? Tandem, cuiusque me parti adiunxero, quam dignum est Philosopho? Veritatis investigator, num de partibus eligendis, an de certo reperiundo ubique, et vel apud aduersarios, laborat? Sed non sunt haec solius BAYLI, sed plerorumque etiam, qui, quando ipsi solidam philosophiae scientiam et iudicandi facultatem consecuti non sunt, auctoritatibus aliorum ad temerarias dubitationes abripuntur.

§. II.

Alii scepsi ob dissensiones in philosophia tantum bene male utuntur.

Sunt autem nonnulli, qui ob opinionum discrepantiam et diuersitatem dogmatum in philosophia tantum assensionem sustinent. Si id veri reperiendi, et acrioris indagacionis causa faciunt tamdiu; donec clara et euidentia quaedam animis ipsi potius comprehendant, quam aliis cogantur credere, et, donec vim nexumque veritatum sine periculo subreptionis perspiciant, aliorum auctoritatem et magnam existimationem non respiciunt; tantum abest, ut reprehendi possint, ut laudandi potius esse videantur. Hoc etiam fuisse, quod CARTESIVS commendatione dubitationis, a qua in vero inquirendo incipiendum sit, spectauerit, defensor eius peracutus PETRVS DE VILEMANDY in manu ductione sua pulcre ostendit. Quoties vero id agunt, ut exemplis controuersiarum ipsas veritates a suis aduersariis demonstratas oppugnent, non illud modo efficiunt, de quo CICERO conqueritur, disputando ut verum amittatur; sed omnium etiam disciplinarum, quarum nulla principis e philosophia assumtis carere potest, subruere se conari, atque, ipsa adeo officia vitae destruere, diffiteri non possunt. Habet de his, quae legi mereantur, IOH. FRID. IACOBI in comment. miscell. Tom. I. II.

§. 12.

Alii ad euertendam Religionem.

Sed hostes reuelatae religionis nostrae ubique quaerunt occasionem ex dissensionibus Theologorum circa eius capita de illa dubi-

tandi, ut eam ludibrio aliorum exponant, quasi nulla certa et concessa ab omnibus veritate ea constet. Id quam studiose vbiq̃ue BAYLIVS captauerit, et quam saepe alieno prorsus loco controversias de Religionis rebus incoleauerit, de quibus nihil ipse definiens, et obiectiones tantum sollicitè congerens, atque dubitationes insuper nouis moris difficultatibus augens, non obscure conatum suum prodidit, ut allegatis auctoritatibus permoueret lectores, ne reuelationi assentirentur; vel ex vnico in eius *Dictionario critico* articulo, sub lemma *Pyrrhonis*, satis cognoscitur. Accurate vero et ex instituto id docuerunt tam CHRISTOPH. MATTHÆVS PFAFFIVS V. S. V. in laudaris *Dissertat. Antibaylianis*, quam per potiores etiam Religionis materias sigillatim FORMEY. V. P. R. in *triumpho euidētiaē*. Eo autem latius hodie serpit malum hoc, quia, quo quisque rudior est in his studiis, quae ad exactam sanctioris disciplinae cognitionem requiruntur, eo fidentius eam se contemnere posse putat, nactus, ut sibi videretur, tantos dubitationum auctores, quibus acutissimus et diffusissima doctrina celebris scriptor laudem magnorum ingeniorum et alia inuidenda elogia passim tribuerit.

§. 13.
Instituti designatio.

Hinc equidem nihil a meis institutis alienum aut vtilitate prorsus vacuum me mihi facturum persuasi, si in vim et momentum huius ad dubitandum argumenti, quod a dissensionibus aliorum ducitur, inquirerem. Praescripsi autem mihi hunc modum, ut nunc in hac sectione priore euincere studeam, vanum hunc esse scepticos ob dissidia opinionum praetextum ideo, quia intelligi datur, tamen si certa veri criteria sint, uti reuera sunt, dissensiones tamen circa illud ex natura humani ingenii deesse nunquam posse: posteriori vero sectioni probationem notarum veri indubiarum, quae existant, et modi, iis sine periculo fallaciae vtendi, referem. Haec enim euincere si contigerit, non erit valde metuendum, ne illa dissensionum allegatio magnam momentum in animis veri amantium sit habitura; quantum impri-

imprimis ad auctoritatum respectum attinet, qui apud sapientes contra adspertam veritatis lucem per se parum valet. Haec si in genere opposita nocentibus recentiorum scepticorum moliminibus fuerint; eo facilius deinde speciatim et per particulas confutare argutationes, magna specie et magna subtilitate contra bonam causam exogitatas licebit.

§. 14.

Origo dissensionum ex praecudiciis communibus.

Iam vero dissensiones multas circa res vel clarissimas et facile, si opera debito modo impendatur; extra dubitationem collocandas, hoc est, in quibus constantes veri notae adsint, oriri etiam inter doctissimos homines vix probatione operosa indiget; meretur tamen res considerari eatenus, qua vel methodi lege ad hoc institutum pertinet. Neminem mortalium non obnoxium esse fallacis notionum deceptricum, quamdiu dabitur, nullius intelligentiam esse infinitam et perfectissimam, satis constat. Fontes vero et originem harum fallaciarum cognoscere iuuabit. Accidunt vero ex principiis falsis, quae praecudicia vocantur, a quibus siue vulgaribus et communibus, siue propriis, nemo prorsus liber statui potest per conditionem naturae imperfectae. Illustris est comparatio BACONIS DE VERVLAMIO, qua haec cum idolis veterum gentilium comparauit, quae etiam eruditissimo KNVTZENTIO (in Logie §. 271. 272.) valde ob similitudinis euidenciam placuit. Res fere huc redit. Sunt aliae opiniones populares et communes prope omnium, qui ex litteris nondum ingenium excoluerunt, aut ante nobilia quaedam inuenta vixerunt. Tales multae etiam eruditissimos et sapientissimos quosque longo saepe tempore detinent; sicuti veteres sententiae de Cometis, aut de motu sanguinis ante circulum eius ab HARVEIO detectum. Quis autem non videat, quantum ante hunc dissidere opinionibus consummatissimos etiam superioris aevi Physiologos necesse fuerit? Aliae deinde sunt opiniones praecudicatae certo hominum generi propriae, quarum causae sunt fere obrepentes affectus, v. gr. opinio nobilium et militum, de laesa fama armorum certamine reparanda; aulicorum persuasiones de ob-

tus litteratorum ingeniis. Eodem etiam referendi omnes errores, qui ex temperamenti, quae vocantur, seu constitutionibus corporum oriuntur. Tertium genus est earum, quae exemplis et consuetudine inductae obrepunt, quales sunt de pulchritudine, aut rationali usu vestimentorum, de solennibus salutationum. Quarto loco habendae sunt, in quibus auctoritas sine ratione valet, ut, vel soli nomini aut famae quorundam adensus addicatur, sine examine veri; quo pertinent omnes opiniones singulares *Aristotelicorum, Cartesianorum, Leibnitianorum, Rüdigerianorum*, etc. in quibus locum habet illud saepe de auctoribus, quod de *Antiocho CICERO* (Acad. Quaest. l. IV. c. XXII.) dixit: *quod erant, qui illum gloriae causa facerent sperare, etiam fore, ut ii, qui se sequerentur Antiochii vocarentur.*

§. 15.

Ex praedictis specialibus seu propriis.

Et ut difficile sane erit, quemquam unquam etiam sapientissimum hominum extitisse, qui omnium harum fallaciarum laqueos vitauerit: ita apertum est, sumta quacunque multitudine, vel numero hominum doctorum, ex indicatis his causis, dissidia opinionum vel sic praesumenda fore; sed praestabit haec expendere, quae in singulis diuersitatem iudiciorum de notis veri pariant. Quamuis vires et actiones mentis, seu intellectus, voluntatis operationes latura sua praecedant; propter necessariam tamen utriusque coniunctionem et concursum sit, ut, pro gradibus diligentiae, et pro electione diuersorum in vero contemplando finium, in vnoquoque hominum peculiaris et ab aliorum institutis differens circa notas veritatis, omnibus obuias, mentis intentio sit. Has notas quanta attentione quisque inuestiget, et quibus illarum perceptionibus intellectus contentus assensum impertiat, et quas suarum virium, et quatenus ad hoc adhibeat, a voluntate potissimum pendet. (*v. celeberr. CRVSH Weg zur Gewisheit und Zuverlässigkeit der menschlichen Erkenntnis. §. 109. 113. KNTZII Logic. §. 348. sq. §. 470. sq. REIMARI Logic. §. 331. sq.*)

Hinc

Nunc non est obscurum, cum modus examinandi veri gradibus applicationis secundum individua differat, iudicia inde formata etiam variare, et sententias discrepantes oriri; quae tamen, nisi profus sic contrariae sint, ut alterutram ex principio repugnantiae falsam esse oporteat, partem tamen quaelibet veri, ut plus vel minus, continere possit. Sic CARNEADIS quidem et CYRENAICORVM opinio, quasi iustitia nihil sit natura, sed legibus demum et moribus hominum, comparata cum contraria sententia eorum, qui ex societate eius naturalem rationem concludunt, falsi ex principio repugnantiae conuincitur. Si enim natura est societas ea, ut sine iustitia esse non possit, contrarium huius necessario tollitur. Sed PYTHAGORAEORVM definitio, qua iustitiam esse dicebant, *par pro pari reddere*, et ARISTOTELIS, *suum cuique reddere*, gradibus saltem differunt, utraque partem veri complexa, minorem illa, quia definito angustior et vaga; haec definiendo satis forte exaequata, sed ad ideas claras concipiendas vix valde accommodata. (cf. HANOVII Exam. dubiorum circa ius nat. motor. sect. II. §. 4. p. 21. sq. et Philosophem. de iustitia Dei infm. §. 2. sq.)

*Ortus horum errorum ab imperfectione humanae intelligentiae
et corruptione nostrae naturae.*

Atque hoc minime iis mirum videri poterit, qui de infirmitate humanae intelligentiae sic conuicti fuere, ut summum licet rigorem demonstrandi ubique adhibere voluerint, et pleraque de viribus intellectus et voluntatis in Psychologiam demum reiecerint, non tamen potuerint omittere, quin in Logica iam de defectibus intellectus, quos morbos plerumque vocarunt, praecipere cogerentur. Vide praeter WOLFIVM et eius discipulos KVTZENIVM (*Logic. Part. Special. sect. I. §. 470. sq.*) Alios omitimus. Sed non sunt solius intellectus, sed voluntatis quoque vitia in causa, cur mens humana ab obuia veritate aberret. Haec partim ex natura nostra finita, partim ex corruptione generis nostri oriuntur, et gradibus in vnoquoque differunt.

runt. v. CRVSII V. S. V. *Logic. §. 448 - 461.*) Ita ex peculiaribus cuiusque affectibus singulares etiam sententiae proficiuntur. Notissimum est exemplum MATTH. FLACII, qui, cum in disputatione de *conuersione hominis et viribus liberi arbitrii* interrogatus esset a VICTORINO STRIGELIO, num peccatum originale sit substantia, an accidens, in fernore contentionis respondit, peccatum originale esse substantiam; quem deinde errorem mordicus retinuit atque defendit, et ex metu ignominiae pessimi dogmatis auctor exstitit. De ERASMO constat, cum initio in plerisque LVTHERO assensus fuisset, tandem, vbi ab hoc se laesum credit, longe contrarias opiniones amplectum fuisse. Et quot non sententias THOMASIVM solo Saxonorum Theologorum odio tuendas suscepisse constat? Sed varietas opinionum vnde maxime gignatur, facile animaduertemus, vbi in memoriam nobis reuocauerimus, quibus modis profecerimus. Ab ineunte aetate, qua prope omnis cognitionis expertes sumus, eius tamen comparandae magno desiderio flagramus, pro infirmitate iudicii multa, quae ex rebus externis sensus vehementius mouent, temere assumimus, ad ea vero, quae acriore mentis intentione egent, nimis tardi sumus. Ita a casu pender, vt plurimum, quae animo imprimantur. Haec vero, quae a teneris hausimus, etiam non aduertentibus diutissime haerent, et vt ait HORATIVS:

*Quo simul est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.*

Huc accedit, quod, quibus prima cognitionis rudimenta debemus, parentes, nutrices, famuli sunt, quorum opiniones sensim assumimus, non discussas, sed sola auctoritate et nostrarum adfectionum sponte placentes. Egregie, quantum in educatione cuiusque, ratione etiam comparandae intelligentiae, momenti sit, QVINCTILIANVS (*lib. I. c. II.*) et SENECA (*epist. VII.*) docent, verissimeque IUVENALIS (*Sat. XIV. v. 31. sq.*) cecinit:

*Sic natura iubet; velocius et citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeunt animos auctoribus.*

Proximi

Proximi post hos, cogitationes et scientiam vigere sensibus incipientium formant magistri litterarum, de quibus, cum etiam PETRONII illa querela *de doctore umbratico ingenia delente*, locum non habet, illud tamen constat, quantum suas sententias omnes discipulorum animis insigere laborent. Ab hac ergo institutionis diuersitate, quae ex accidenti vniciuique contingit, fieri non potest, quin occasio sensu ab aliis circa multa discrepandi nascatur.

§. 17.

A libertate morali in cultura intellectus.

Praeterea, quum Deus hominem sic condiderit, vt libertate quadam morali ad bene agendum respectu sui ipsius sit praeditus, hoc vel primarium quisque suum officium ducit, vt intelligentiam excolat, cuius ope ipse sibi recte factorum sit conscius et honestas actiones rite ordinet; perspicuum est, ingenii cultoram hanc secundum singula individua differre. (v. CRYSII *Philos. mor. §. 21. etc. 336. 346. sq.*) In his autem, in quibus peculiare quisque sibi rationes suscipiendas sentit, suae spontis esse, vt cupiat, neque ab alieno arbitrio legem accipere velit, naturale est. Hinc assentiri quisque aliorum diuersis concipiendi modis, qui suae cognoscendi facultati non respondent, tamdiu recusat, quamdiu nondum euidencia alienarum sententiarum probata est. Ita accidere frequentissime est necesse, vt propriis ex causis multis in rebus sapientiae studiosi dissentiant; quae tamen dissensiones veritatem apud eos, qui aut maiore perspicacia valent, aut in illius inquisitione diligentius et feliciter profecerunt, dubiam reddere non debent. Quare, quamdiu dabitur pro ingenii, et eorum cultura, et institutionis varietate, perceptionum etiam modos differre, concedendum illud quoque erit, varias dissensiones necessario oriri, non veritatis dubiae aut nostrae intelligentiae negatae vitio; sed conditione facultatum animi finitarum et ex habilitate subiectorum differentem agendi vim sortientium. Atque dici sane vix potest,

quam paruae saepe res anam dissentiendi viris doctis dare possint. Interdum sola verba, diuersimode accepta, hoc efficiunt, vt recte pleraque scepticorum commenta logomachiis originem debere WERNEFELS (*in Dissert. de Logomachiis cap. IV. §. 15.*) statuit. ARISTOTELEM et PERIPATETICOS olim non aliam ob causam credibile est, statuisse, nullum, in rebus menti oblati inesse verum vel falsum, sed in solis earum signis, seu verbis, vt AMMONIVS *regi egumense* p. 7. est auctor. Notae etiam satis sunt lites Scholasticorum realium et nominalium. Sed quae tam leuibus causis originem debent, indigna profecto erunt, vt sapientem a veritate indaganda deterreant, aut ad perpetuam assensus suspensionem permoueant.

§. 18.

A difficultate cognitionis nostrae.

Supereft alia etiam causa diffensionum in ipsa difficultate cognitionis humanae. Sensim, tarde, et multo demum labore multarum nobis rerum scientiam paramus. Ipsa nobilissima pars cognitionis, non mera sensuone externa, sed abstractione et ratiocinatione acquiritur; vt PLATO quoque, teste CICERONE (*Academ. Quaest. lib. IV. cap. XLVI. omne iudicium veritatis, veritatemque ipsam, abductam ab opinionibus et a sensibus, cogitationis ipsius et mentis esse voluit.* Varia hanc in rem in *Theaeteto*, in *Cratylo*, et in *Timaeo* differuit; e quo posteriore dialogo CICERO *de vniuers. c. II.* locum hunc vertit: *Quid est, quod semper sit, neque vllum habet ortum, et quod gignatur, nec vnquam sit? Quorum alterum intelligentia et ratione comprehenditur, quod vnum semper atque vnum est, etc.* Haec autem cognitio pura quantum subtilitatem desideret, iis constat, qui veritatum vniuersalium ope, vsum rationis addiscunt. In his vero prona et facilis tam errandi, quam diffensiones excitandi est occasio. (*cf. CRVSII Logic. §. 53. 56. 421. 443.*) Sed altera pars, quae ex sensuone gignitur; non minoribus difficultatibus est obnoxia.

Veteres

Veteres quidem tot in controuersias de sensibus inciderant; quia tot experimenta et obseruationes, quibus hodie artes ad certum perductae sunt, iis defuerant. Nos vero tot subsidiis veritatis per sensuum re-
 gae directorum ministeria explorandi instructi, minus quidem de iis dubitandi causarum habemus. (v. KNVTZEN *Logic. §. 283. sq.*) Sed non ideo omnium dissensionum quoque causae sublatae sunt. Saepius obseruati effectus, de causis in diuersas partes viros doctos distrahunt, cuius rei illustre exemplum praebent EVLERI a NEVTONO dissensiones circa lucem et colores. Quin in his, quae tot idearum ad vnum aliquid eliciendum coniunctione constant, vnica idea omissa suo loco, aut incompleta et minus adaequata, variis dissensionibus causam dari necesse est.

§. 19.

Ab opinionibus prauis e consuetudine.

Faecundissima vero falsarum opinionum, e quibus deinde necessariae dissensiones oriuntur, mater est consuetudo. Eo autem difficilium hae vitantur, quia de iis, quibus diutius adsueuimus, rarissime oportunae dubitationis admonemur. Vfus, si qua in re, in hac certe iustissime tyrannus dicitur, quod saepe homines etiam ratione in caeteris bene vtentes nec opinantes suis legibus subiicit. Viuimus cum prauis hominibus, eorum ex moribus et exemplis minus attendentes paulatim quaedam contrahimus, ex ipsis illorum opinionibus quaedam metimur; non quia post res examinatas sic iudicemus, sed quia sensim et imprudentibus nobis in consuetudinem ea venerunt. Apud Pontificios superstitionis vulgares errores passim etiam viri doctis, et ad longe melius sapiendum, si contentionem adhibuissent, idoneis, haerent. Apud veteres Romanos, qui tamen humanitatis, elementiae, et iustitiae laudem vbique affectabant, quot non exempla barbarae crudelitatis et inhumanae truculentiae ex dura seruorum conditione, ex gladiatorum laniensis, et ex captorum regum et du-

cum immanibus suppliciis proferri possent; in quibus sola consuetudo sic suos errores perdocuit, vt rationi vociferanti aures praecluderentur. At si hodie Europa cultior ab his abhorret; quis, hunc dissensum iustae dubitationi locum facere debere, statuat? Et ne iusto amplius excrescat haec commentatio, quid maioribus dissensionibus circa moralem ex decore aestimationem actionum occasionem dat, quam varietas consuendinum in diuersis gentibus locisque?

§. 20.

Ab opinionibus ab auctoritate.

Superfunt necessariae dissensionum causae, ex opinionibus ob eminentem nonnullorum auctoritatem inualescentibus, in quibus, ignaue neglecto inquirendi et iudicandi labore, ipsa assentiendi consuetudo, vt CICERO loquitur, periculosa fit. Facere has BACO A VERV-LAMIO, supra laudatus, idola Theatri vocauit. In Gallia CARTESIVS, in Anglia NEVTONVS, in Germania LEIBNITIVS, quot praediuicatas quotidie opiniones pariant, neminem historiae literariae non prorsus ignarum fugere potest. Ipsi ab aeterna, qua gaudent, quiete reuocati, si de huiusmodi commentis interrogari possent, responsuri profecto essent, nihil tale aut simile in mentem ipsis vnquam venisse. Vnico exemplo contentus ero. Meditatus quaedam de lingua quadam eruditorum vniuersali erat LEIBNITIVS. Ipse difficultatem et occasionem contradictionum satis praesenserat, et praeter meletemata generalia nihil publico permiserat. Reliquae curae, praeter paucas schedulas, morte eius interceptae sunt. Dici vix potest, quam multas variasque cogitationes post eius obitum inter eruditos res peperit. Quod irridere alii, alii defendere voluerunt; de re ipsa, vel potius instituto eius, nihil certiores illi, quam hi; vtrique de eo vnice solliciti, num aliquid excudere Leibnitianum possent. Exortus est, (cuius quia in praesentia nomen

nomen non succurrit, bono omni erit, vt affectus abesse intelligatur,) qui *harmonia linguarum* elaborata, et *tabula geographica linguarum totius orbis habitabilis*, adiecta, miris de lingua vniuersali imaginationibus se idolo Theatri, ex lingua BACONIS litare posse speraret. Accedunt ad hoc malum, cognitionem humanam infestans, circumstantiae aliae. Saepe pessimi et vanissimi in summa dignitate constituti, magni nominis gloria veritati offecerunt, et inueteratis erroribus validum patrocinium praestiterunt. Qui in Gallia, cum PHILIPPVS MELANCHTHON ex consiliis GVIL. BELLAI, arbiter ab ipso rege in controuersis religionis probatus fuisset, successum rei auctoritate suae veritati et aequitati praecudicante impediuerint, suae erit, e BELLAI ipsius commentariis, e PETRO GALLANDO *de vita PETRI CASTELANI*, e CAMERARIO *de vita PHIL. MELANCHTHONIS*, et e SLEIDANO *de fr. reip. et Rel. sub CAROLO V.* cognoscere. Nec hoc raro euenit, vt veritas per iniquitatem hominum et loci ne dici quidem a nonnullis possit. Ita BOSSVETVM *Episcopum Meldensem*, quum antea in plerisque cum protestantibus pro aequitate sua et veri amore consensisset, tandem tamen, vt magnum saltem nomen nobis opponeretur, et opinionum ab auctoritate valescentium causa confirmaretur, inductum fuisse constat, vt librum *de variationibus ecclesiarum inter protestantes* conscriberet. Reliqua de erroribus et dissensionibus per naturae finitae conditionem necessariis, quamuis de Dei intentione praesumi nequeat, vt absconditam nobis esse veritatem voluerit, et quamuis de reperiendo vero idoneae dubitationis causam non adferre possint, vt ex Sectione altera clarius apparebit, esset prope infinita materia dicendi, quae praesentis instituti ratione nunc excluditur. Hoc potius contra BAYLIANAM rationem in quaesito hoc praetextu mihi placere

profiteor. Si viri magni sententiis, dissident, aut sententiae erunt sic contrariae, vt vna necessario sit falsa. Ita officium sui intellectus excolendi a veri amante exiget, vt, neque auctoritatem temere interponat, neque ipse pars controuersiae fiat, solo accessu ad quantum licuerit, laboret, quae sit vera, aut probabilior certe. Vbi autem partem veri complexa vtraque fuerit, quid erit pulcrius et sapiente dignius, quam id exquirere, in quo vtraeque conspirent. Pulcre LACTANTIUS: *vbi ergo sapientia est? Vt neque te scire partes omnia, quod Dei est; neque omnia nescire quod pecudis.*

Ung. VI 59

ULB Halle 3
004 186 672

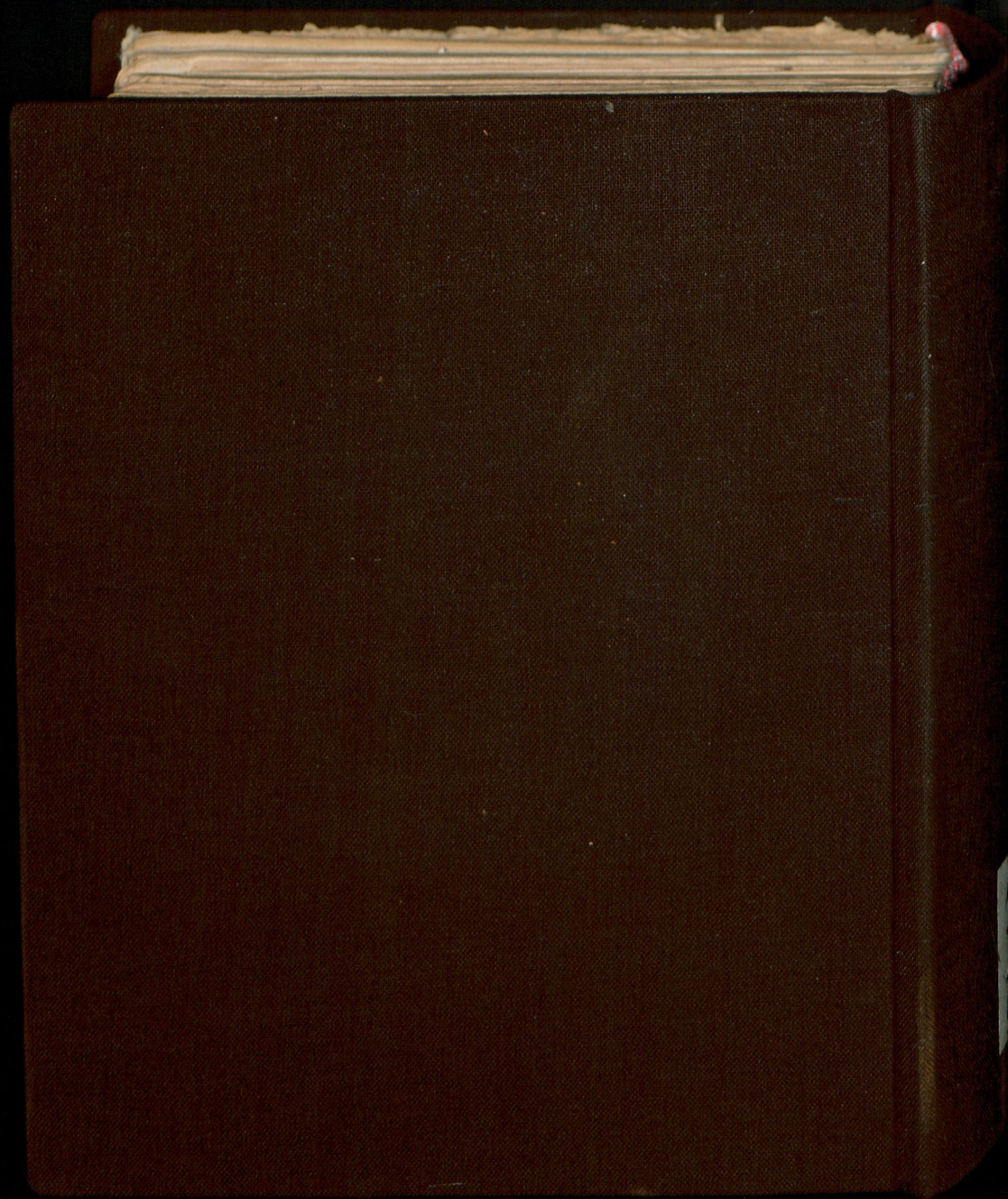
f

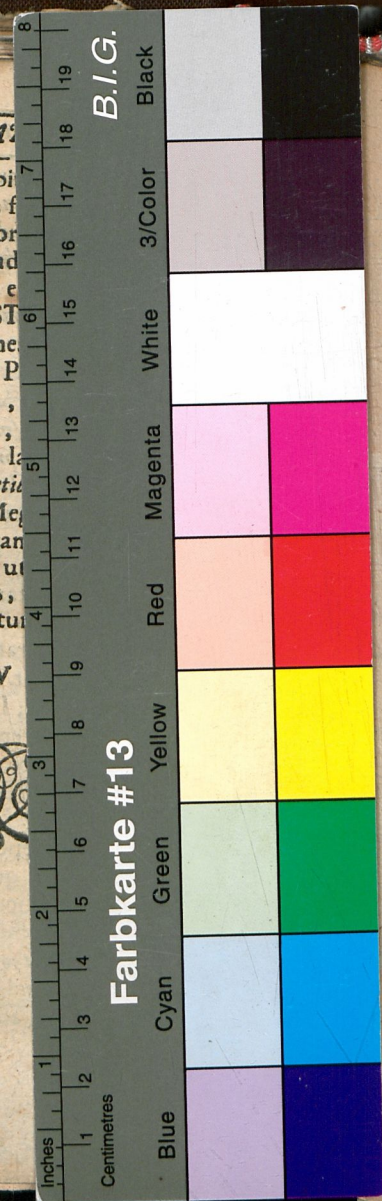
Sb.

VD 18
VD 17

Jun. 2000 AU

DISQVISITIO PHILOSOPHICA
CONTRA
SCEPTICORVM PRAETEXTVM
A DISSENSIONIBVS ERVDITORVM

SECTIO PRIOR

QVAM

AMPLISS. PHILOS. ORDINIS CONSENSV

AD DISPVTANDVM PROPONIT

PRAESES

CHRISTIANVS FRIDERICVS SCHEIBNER

PHILOS. ET LL. AA. MAG.

D. SEPT. A. R. S. MDCCLXV

RESPONDENTE

CAROLO CHRISTIANO CLAVSNITZERO

SCHIRMITIENS. MISN. S. S. THEOL. CVLT.

WITTEBERGAE
LITTERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRIL

